

Оригинални научни рад
УДК: 811.163.41'366.543
811.163.41'282.3(497.115)
doi: 10.5937/zrffp52-36558

РАСПОРЕД НАСТАВАКА ГЕНИТИВА МНОЖИНЕ У КОСОВСКО-РЕСАВСКОМ ДИЈАЛЕКТУ (КАРТОГРАФСКИ ПРИКЛЗ)

Драгана И. РАДОВАНОВИЋ¹

Институт за српски језик САНУ, Београд
Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици
Филозофски факултет
Катедра за српски језик и књижевност

Јована С. НИКОЛИЋ²

Институт за српску културу, Приштина – Лепосавић

¹ draganailija@gmail.com

² jowana.nikolic94@gmail.com

Рад примљен: 21. 2. 2022.

Рад прихваћен: 28. 3. 2022.

РАСПОРЕД НАСТАВАКА ГЕНИТИВА МНОЖИНЕ У КОСОВСКО-РЕСАВСКОМ ДИЈАЛЕКТУ (КАРТОГРАФСКИ ПРИКАЗ)³

Кључне речи:
лингвистичка
географија;
дијалектологија;
множинске
генитивне форме;
деклинација;
именице;
косовско-ресавски
говори.

Сажетак. У раду се на материјалу забележеном на терену косовско-ресавског дијалекта у монографским студијама и сличним дијалектолошким прилозима, указује на инвентар и домаћаје простирања множинских генитивних форми. Ареалним приказом биће обухваћени облици генитива множине именица сва три рода – на простору три под-дијалекта К-Р дијалекта. Уз то, ареални преглед ће извесно показати степен очуваности употребе архаичнијих црта у појединим косовско-ресавским зонама (генитив ≤ локатив форме), те балканистичким продорима нарушеност флективног поретка, посебно у рубним подручјима, односно контактним зонама.

³ Рад је резултат рада на Одсеку за дијалектолошка истраживања Института за српски језик САНУ, финансираном од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије на основу Уговора бр. 451-03-68/2022-14 и резултат рада на Институту за српску културу, Приштина – Лепосавић (Уговор бр. 451-03-68/2022-14).

Увод

Историјски развитак српског језика резултирао је шаренилом генитивних наставака на терену пространог косовско-ресавског ареала, што се огледа и у инвентару, и у репартицији множинских генитивних форми. Истраживачи су сагласни да је неуједначеност посебно изражена у дијалектима у којима доминира аналогија, с контаминацијом у крајњем резултату и употребом паралелних дублетних форми наставачких морфема. Уз све то, неуједначеност се интензивира мноштвом фонетизама (Реметић, 1984–1985, стр. 655).

Будући да проблематика множинских облика генитива именица спада у ред квестионаром обухваћених важнијих структуралних особености, готово редовно је детаљно обрађивана у дескриптивним дијалектолошким студијама у одељцима посвећеним облицима речи. Поред тога, у литератури располажемо и појединачним, на извештан начин, синтетичким огледима, углавном генитивних наставака именица женског рода даваним у релацијама са стандардним језиком (уп. Радовић-Тешић, 1979; Остојић 2000). Прикази инвентара и дистрибуције именица сва три рода углавном су ограничавани на поједине дијалекатске ареале (Реметић, 1984–1985; Радовановић, 2006). У новије време пак дијалектолози су се у више наврата у контексту (морфо)синтаксичких анализа враћали интерпретацији генитива (уп. нпр. Милорадовић, 2003; Реметић, 2008; Симић, 2013; Симић, 2019; Петровић-Савић, 2010; Радовановић, 2017; Радовановић, 2018). Уопште, покушаји синтетичких прегледа важних дијалекатских појединости су малобројни и углавном се свде на приказе у појединим дијалектима (в. Бошњаковић и Радовановић, 2011).

Прилог представља наставак интересовања за мапирање дијалекатских чињеница, што обезбеђује могућност „ишчитавања“ праваца простирања појединих изоглоса у српским дијалектима (уп. нпр. Радовановић, 2006). Конкретно, у раду се на материјалу бележеном на терену косовско-ресавског дијалекта у монографским студијама и сличним

дућанâ НС; **Копаоничка област:** *йрѣчам о коња, у шѣ йрѣсне ойâнака* Ж, *у шѣ рѣвова, дѣо љо чѣшника, љо ови крајева;* **Куршумлијска област:** *чува ђвце љо йѡшока* Мир, *йду љо сокака* ДД; **Студеница:** *љо онѣја калуљова* Ко; **Трстеник:** *љо врѡка, само у калуѣ, на ѡсамака;* **Левач:** *на ѡсамака* Рат, *ѡила кафâна на дѣрека* Прњ, *Рѣмена ова у Дѣлена* Бог, *дѣо у чѣшника* Мал, *љо лѡорова* Пре, *љо йѡшока* Рат; **Млава:** *љо дрѣтова* МЛ Кр, *на ѡсамака* МЛ Кр, *љо йлѡова* Бо МЛ Кр, *у йарѣизанâ* МЛ Кр Тр; **Ресава:** *љо бранѣка* Гр, *лѣжи вино љо винограда* Ми; **Белобрешка:** *водѣо сам их љо манаштира.*

Аналиѣичке иновације

Крагујевачка Лепеница: *скида фâрбу од нѡкѣи* Л, *остѣло од ѣдѣи* Бр, *свѣ од мѡи йрѣи* Б, *није имâло ѣањѣри* Бр, *не мѡу да живим код болесниѣи* Ц; **Параћинско Поморавље:** *од лѡйѡви, код лекари, очи ѣи свѣѣи, око жарѣи, исѡод нѡкѣи ме доли, од сѣарѣи, од сељâни;* **Ђерѡп:** *узо од лâђари* С, *има ѣамо љуно йзвори* Г; **Ресава:** *ѡес йрѣи, ѡез рукâви, немаш зѣѡи.*

Грађа показује да се код именица мушкога рода јављају генитивне форме с нултом наставачком морфемом, наставак *-а*, наставак *-и* и наставак *-ију/и(ј)у*.

Генитив с нултом наставачком морфемом захвата ареал метохијске области, студеничког краја, Крагујевачку Лепеницу, Млаву, Ресаву и Левач. С резервом пак треба узети интерпретације према којима се претпоставља да је у облицима генитива мушког рода с нултом наставачком морфемом реч о редукцији финалног самогласника, а не очуваности архаичне морфолошке црте (Пецо и Милановић, 1968, стр. 310–311; Вукићевић, 1995, стр. 141). Поменуте закључке уверљиво доводи у питање и Г. Драгин, уз коментар да се ради о појави на ареалу који не познаје вокалске редукције овога типа (Драгин, 2020, стр. 19–20).

На основу описа српских дијалеката познато је да форма старог генитива с нултом морфемом има шири домаѡај, и то најчешће у бројним конструкцијама, као што су спој именице и броја, количински прилог или уопште именице којима се означава мера. Познато је, на пример, да се овај архаизам чува у западносрбијанским говорима (углавном ијекавско-екавским зонама IX типа) (уп. нпр. Радовановић, 2014, стр. 208; Тешић, 1977, стр. 2019–222; Ђукановић, 1983, стр. 247; Марковић, 2012), као и да захвата шири терен ијекавских српских говора (Вуковић, 1938–1939, стр. 57; Станић, 1974, стр. 205; Петровић, 1973, стр. 146; Драгичевић, 1986, стр. 143; Божовић, 1997, стр. 68; Барјактаревић, 1967, стр. 9; Николић, 2001, стр. 191).

Напоредна употреба двају наставака *-и* и *-а* карактеристична је за именице којима се именује количина/мера: а) *вâшѣи* Кл, *âри* Бс Г, *ѡсам мѣсеѣи* ББ, *ѣкѣери* П, *йѣѣи сâшѣи* Бр, *вѣше йѣшѣи* Бо, *йâри* Бог, *дрâви* Сч,

минџији Кав, *рѣди* Та; Ђ) ~ *дѣна* Б, *сѣија* Ж, *минџија* ИС, *месѣца* Бор, *рѣда* Бр, *ѣкџара* Г, *кѣломѣшара* Ре, *џџија* Мал, *комѣга* Чеп, *дрѣва* Ђ.

Увидом у материјал стиче се утисак о конкурентном односу наставака *-и* и *-а*. Њихов распоред на карти показује делимично равномерну употребу (и фреквенцију⁸).

Именице с наставком *-ију*, према ексцерпираној грађи, не познају севернометохијски говори. Простирање овог наставка везује се за централне области К-Р говора: Средњи Ибар, Куршумлију, Студеницу, Трстеник и, нешто северније зоне – Левач и Млаву. Континуитет изгледа прекида продор аналитичких форми које досежу до Крагујевачке Лепенице, Параћинског Поморавља, Ђердапа, па и Ресаве.

Синкретизам ГЛ плурала обележен је употребом предлога *џо* у Метохији, Средњем Ибру и Средњоибарској зони (в. нап. 6). Инвентар предлога проширује се на предлоге *у* и *на* у копаоничкој регији, Трстенику⁹, Млави и Левчу. Спорадична очуваност ове архаичне црте с предлогом *џо* забележена је у Студеници и Ресави, а изостала је из материјала Крагујевачке Лепенице, Параћинског Поморавља и Ђердапа.

Аналитизми евидентно захватају северније и североисточне зоне косовско-ресавског дијалекта. Регистровани су у Млави, Ђердапу, Параћинском Поморављу, Ресави и Крагујевачкој Лепеници. У говору Параћинског Поморавља множински облици генитива показали су се као „најнестабилнији елемент именичке деклинације“, јер функцију генитива множине сва три рода, у највећем броју случајева, обавља општи падеж. Са друге стране, релативну стабилност флективних форми можемо приписати тек генитиву једине, и то са предлошким конструкцијама (Милорадовић, 2003, стр. 131); в. Карте 1, 2 и 3 на крају рада.¹⁰

АРЕАЛ НАСТАВАЧКИХ МОРФЕМА – СРЕДЊИ РОД

Распоред наставака -а

Северна Метохија: *џреко дрѣда* БП, *међу жџија* Св, *мндџо месѣија* Дс, *шѣс кѣла* Б Бл БП Би Бс Д Дњ Ље Љу П С Си СЛ Т; **Копанничка област:** *рѣдѣра;* **Студеница:** *на џџно месѣија* З, *од џви нџши дрѣија* Бр, *дѣсет кѣла* Пж; **Крагујевачка Лепеница:** *родџи око дѣ иљѣде кѣла* Бо, *од околни сѣла*

⁸ У описима говора, најчешће су истраживачи давали напомене о фреквенцији употребе појединих наставака уп. нпр. Симић, 1972, стр. 230.

⁹ Као најзначајнију одлику множине именица у говору Трстеника, Јовић (1968, стр. 81) наводи синкретизам генитива и локатива, с напоменом да су облици са предлогом *на* факултативне природе.

¹⁰ Све карте приложене на крају рада уредиле су Д. Радовановић и Ј. Николић, а изradio Милован Миливојевић, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд.

ГС; **Трстеник:** *сѣна, ребѣра, колѣна, дрвана, јушѣра, недѣра, зрѣна, сѣйкала;*
Параћинско Поморавље: *изѣорѣо сам љѣти кѣла ѣдриво ДВ, дванајс кѣла*
млѣко нѣсим Мир; **Левач:** *рамѣна, дрвѣтиѣ Рат, сѣла Круш Ред;* **Млава:** *дѣсѣи*
кѣла З, на љѣти мѣстиѣ Д, љѣтиѣнајс сѣла срѣских Тр; **Ресава:** *из друѣи сѣла С,*
сѣо кѣла рѣбе Ц;

Расѣоред насѣавка -и

Средњоибарска зона: *ѣвѣди Сч Ис; Копаоничка област:* *ѣрѣсне с ра-*
мѣни, колѣни Ш, јѣји ББ, код ѣвѣди КР, исѣод сѣни Ли; Студеница: *љѣти сѣни*
здѣо за краѣве Км, од јѣји Пж, двѣје ѣвѣди Бр З; Крагујевачка Лепеница:
до кѣлени Бр; Трстеник: *скѣни ѣо с рамѣни В Т Миј; Левач:* *ѣрѣстиѣ ѣвѣ-*
ди Сек, до колѣни Вук Лом, љѣти сѣни здѣнуо Бог, ѣринѣс јѣи Ур; Млава:
укѣсио се до колѣни О; Ресава: *чѣѣрес јѣји за мѣсец Гл, снѣи дѣ колѣни Л;*
Чобанац: *с кољѣни, с рамѣни сам скѣнула.*

Дублејне форме -а/-и

Наставак -а: **Северна Метохија:** *међу кол'ѣна С, ѣвѣда досѣа Би,*
ѣал'ѣко јѣја Бл; Куршумлијска област: *скѣни с колѣна; Трстеник:* *колѣна;*
Крагујевачка Лепеница: *јѣ љзем двѣс јѣја Б, дѣнели дѣстиѣ јѣја ГС;*
Млава: *од ребѣра мѣсо слѣђе Ђ, ѣдриѣа од дванајс јѣја Д.*

Наставак -и: **Северна Метохија:** *међу кѣл'ени Н С, код ѣвѣди Г,*
сѣо кѣмаѣа јѣи Г; Куршумлијска област: *с колѣни; Трстеник:* *с колѣни;*
Крагујевачка Лепеница: *ѣдриѣу од јѣји Бр; Млава:* *исѣод ребѣри Та, колко*
јѣји за ѣдриѣу Кр.

Pluralia tantum

Наставак -а

Северна Метохија: *ѣреко л'ѣђѣ Г Кг; Средњоибарска зона:* *с лѣђѣ*
Сч Кп Јл, од врѣиѣ Сч Ис; Копаоничка област: *врѣиѣ;* **Крагујевачка**
Лепеница: *дѣђе до врѣиѣ Ж, Трстеник:* *кѣла; Параћинско Поморавље:*
дѣшли с ѣрѣе кѣла Студ; Левач: *врѣиѣ Рат, лѣђѣ Бог Кав Рат Сек, љстиѣ*
Круш, кѣла Вук Дул Мал; Ресава: *с лѣђѣ Вј, љстиѣ.*

Наставак -и

Северна Метохија: *јѣдан дѣо врѣиѣ Љ, љовише врѣиѣ Дш, из усѣиѣ*
Г; Мало Косово: *скѣне с врѣиѣ Р, код врѣиѣ ГЛ, скѣчи с кѣли Б, избѣци из*
кѣли Р; Копаоничка област: *дѣци с лѣђи ГГ, кѣли ДР, двѣ врѣиѣ З, из вѣше*
љстиѣ ГГ; Крагујевачка Лепеница: *дѣцила скоро ѣдла кѣли Бо, са љѣђи лѣђи*
Л; Млава: *зѣдах из љстиѣ Та, од врѣиѣ З; Ресава:* *скидѣла се с кѣли Ж; Стара*
Молдава: *а мѣј сѣн кѣже седѣо крај врѣиѣ; Чобанац:* *мнѣо кѣли, скѣни ми*
дѣле с лѣђи; в. Карту 4 на крају рада.

Дублетне форме -а/-и

Наставак -а: Северна Метохија: *ѿозáди ко̀ла* Си; Мало Косово: *нѣма врáша* Л; Млава: *ѿреко лѣ́ђа* Та, *не мòш се ѿрòђе* од ко̀ла ВЛ; Ресава: *врáша̂*.

Наставак -и: Северна Метохија: *врс ко̀л'и* Дњ; Мало Косово: *нѣма врáши* на кúћи Л; Млава: *ѿресѣкло ме ѿреко лѣ́ђи* Д, *иза мòји лѣ́ђи* О, *чѣкај код ко̀ли* Кн; Ресава: *ѿдòлко врáши̂* М.

Распоред наставака -ију

Северна Метохија: *врáши̂ју* Кп ББ; Студеница: *ѿрсíју* Н Бр; Млава: *одвојила сам од ѿсíи̂ју* Кн, *од врáши̂ју* Бу МЛ Ћ; Ресава: *из ѿсíи̂ју*.

Генитив ≤ Локатив

Северна Метохија: *ѿо весѣ́ља̂, ѿо ѿосѣ́ља̂, сву̂ш ѿо сѣ́ља̂* Гр, *ѿо л'ѣ́ђа̂* Бр; Средњоибарска зона: *ѿо ѿдòља̂* Сч ББ ИС, *ѿо др̀да̂* Зм Гр; Копаоничка област: *на дру̀је мѣс́та̂* З, *на мòе овáке мр̀шве лѣ́ђа̂* К, *ѿо овѣ др̀да̂* Кн, *ѿо др̀дѿја̂* Ј, *ош́но ѿа ѿо редáра̂* М; Куршумлијска област: *дѣру ѿечúрке ѿо др̀да̂* Даџ; Трстеник: *сѣ́ља̂*; Параћинско Поморавље: *ѿо сѣ́ља̂* Бош; Левач: *а кúће ѿо онѿ др̀да̂* Теч, *на мòи ко̀ла осíи̂але* Бог, *ѿљáчку љúди ѿо сѣ́ља̂* Ред, *Онáм нек' дѣ́е ѿо лѣ́ђа̂* Сек; Батоваци: *са лѣ́ђи*; Млава: *рáсули се ѿо др̀да̂* З, *раш́и̂ркáли се ѿо сѣ́ља̂* Бу, *ѿдари ѿа ѿо лѣ́ђа̂* ВЛ.

Аналитичке иновације

Крагујевачка Лепеница¹¹: *ѿа е скúде с ко̀ла* Ки, *ѿоред ѿовѣда ѿрòђе* Ми; Ђердап: *из длижња сѣ́ља̂*; Ресава: *ѿўн цѣ́ш ду́мѿи̂ш*.

Распоред генитивних наставака -и и -а код именица средњег рода показује релативну стабилност очуваности дублетних форми у већини говора косовско-ресавског ареала, с обзиром на то да потврде паралелних ликова не налазимо у средњоибарском појасу, копаоничкој зони, студеничком крају и Левчу.

Код именица *pluralia tantum* јављају се наставци -а, -и, напоредо -а/-и и -ију. Наставак -ију раширен је у средњоибарској зони *врáши̂ју* (Божовић, 2008), Студеници *ѿрсíју* (Драгин, 2020), Млави *ѿсíи̂ју* (Милошевић, 2014), и Ресави *из ѿсíи̂ју* (Пецо и Милановић, 1968). Остале зоне су без потврда наставака -ију код именица овог типа.

Једнакост ГЛ множине присутна је у метохијској области, Средњем Ибру и Млави са предлогом *ѿо*, у копаоничкој области и Левчу употреба се проширује, посредством предлога *ѿо*, и на конструкције са *на*. За Трстеник нису наведене потврде, већ само констатација аутора о чувању

¹¹ Вукићевић експлицитно наводи да се у функцији генитива употребљава општи падеж уз који иду генитивски предлози и прилози за количину (1995, стр. 151).

ове архаичне црте (Јовић, 1968, стр. 86). У Куршумлији са околином и Параћинском Поморављу оваква форма, судећи по инвентару и броју потврда је спорадична, а потврда нема из говора доњег слива Студенице, Крагујевачке Лепенице, Ђердапа и Ресаве.

Аналитизам именица средњег рода прати оне у мушком роду.

АРЕАЛ НАСТАВАЧКИХ МОРФЕМА – ЖЕНСКИ РОД

Распоређ насџавка -Ø

Левач: *Дџе-сџдџин кџла изврџ Бе; Ресава:* *џе-шес кџћ Ђ, шџс џљађ С.*

Распоређ насџавка -а

Северна Метохија: *без иџлџ Г, од овџџ Бд, кџла џџкава Дс, џџрје од џџсакџ Бд Л, сџндук о дџсакџ Бд, шџс џџрка Љу С, шл'џва и крџшакџ Ж, сџк од вџшања Гр Ки, коџ џџшакџ Б, нџка о џџџшакџ Би, без дрџшакџ Г, од мџџакџ Дњ, оџ џџракџ Дс, сџџ џдџина Ж, џрџсџа дџшџ Бд, из дрџдџ Г, џреко рџкџ Бл, одџде до нџџ К; Средњоибарска зона:* *џрџшања Гч, дрџсакџ Гр ДЈ, дџнака Бч Лз Бс, џлџшакџ Ис Гч Јл Кп, дџчџва Ср Гр, џџрдџ ВР, сесџџрџ Ср Гр, слџџа, нџџа, рџкџ ББ Кп Јл Сч Ис, дџсакџ, рџдџа, клџшџва, мџџакџ, џџракџ и џџркџ Сч, Бч Јл Гч ГЈ ДЈ Бс; Копаоничка област:* *рџкџ, нџџа, џрџдџ, од лџмаџа, колџвака, џлџшакџ, вџшакџ, џрџшања, дџчџва, џџракџ, дџсакџ; Куршумлијска област:* *од шкџла нџма нџшџа, нџма деџџ Д, џџсџк вџдџмо из рџкџ В; Студеница:* *џџџџни жџна Бр, џлџшакџ, дџсакџ Бр, колџвака Бр; Крагујевачка Лепеница:* *сџџ џљада Ч, Врџоваџ через врџа Ч, нџколико дарџка Ре, између џрџда Бо, са нџџа Ж; Трстеник:* *рџкџ, дасџкџ В, земџџа, меџџлџ, џџшакџ, вџшџра, дџшо од овџџ В, дџџез дџнака Т, мџлаба, сџџ дџџи мџџакџ В, сџрџмџла дџсџџ чџраџа Миј; Левач:* *дџџес дџнака Реб, ко-кџшакџ Добр, џлџшакџ Мотр, сџџ џџсама Ба, сџдам дџшџ Добр, од џрџдџ Теч, нџџа Над, рџкџ Кав Ком Рат, сџрџнџ Др Кав Прњ Реб, сџрџшџ Мотр, џљаду и џџџ сџџџина Кав, о-дџсакџ Круш, сџџ џљада Кав, џџ џрџсџа џранџшџ Добр, клџшџва, мџџакџ, мџџаџа, чџвака, џџракџ/џџркџ; Параћинско Поморавље:* *ни за сџџ џџра нџсу Буљ, дџџ џљаде мџрака Бош, џџџ џдџина жџвеџ Бош, од нџџа, од рџка ДМ, од нџџа Буљ; Батоваџ:* *крџшакџ, џрџсакџ; Млава:* *џџџ сџџџина коџшџла крџва Гр, дџџџа џљада дџла џлџџа Во, двајсџџну џдџина Ка, слџџко од вџшања О, крџвеџ од дџсакџ Ве, од овџџ Ш, не мџш од џџшакџ Л; Ђердап:* *леџи дџџџакџ Т; Ресава:* *џма коџ кџџе крџшакџ С, џџџ џџра Вј, шџшџње овџџа Вј, оџ џрџшања Бр, о(д) дасџка Кш, дрџџа о(д) џџшакџ Д; Стара Молдава:* *џџџнџес до дџџес овџџа, свџџа, џшле исџод сџкања.*

Распоред наставака -и

Северна Метохија: *йе-шес йел'ѣни Би; Средњоибарска зона: йајинѣи, ирѣинѣи, смѣинѣи, слѣинѣи, мѣрки, кѣринѣи; Куршумлијска област: из шор-бѣи, нѣма овде рѣднѣи, дес ирѣинѣи не да слѣша С, збој смѣинѣи, йајинѣи; Студеница: колико ћѣрки Бр; Крагујевачка Лепеница: шѣс дѣнки Д; Млава: колко вѣрѣи слѣика најрѣвим Кн, двѣнајс рѣднѣи не рѣди Ш, милијон вѣж-ди Кн, йо йѣи свѣдби у мѣсеу Тр; Батовац: кокѣшки; Ресава: шѣс дѣнки Пл, йѣи секѣнди С; Стара Молдава: мѣрви, сѣд йедесѣи шѣринѣи, на овѣ дѣсѣи мѣрки.*

Дублејне форме -а/-и

Наставак: -а: Студеница: *дрѣсака Бр, вѣшака Бр; Ђердап: сѣо йѣада Д, десѣи йѣдина; Млава: йѣи дѣнака Д; Ресава: йедѣсѣи йѣада Кш.*

Наставак -и: Студеница: *дрѣкви Бр; вѣшки Бр; Ђердап: сѣо йѣади, седандесѣи йѣдини имам С; Млава: йѣи дѣнки зайвѣрено већ Ћ, Ресава: шѣсѣи йѣади Стр.*

Распоред наставака -и(ј)у

Левач: *мѣи ми синѣвѣ и ћѣрѣу Бог.¹²*

Распоред наставака -у

Северна Метохија: *без рѣку ДД, скѣне с нѣју Бр; Средњоибарска зона: рѣкѣ, нѣју; Млава: исѣод нѣју, из њезѣни рѣку Па, од дѣдини слѣју ВП; Стара Молдава: ѣдма од мѣли нѣју не водѣла мѣма.*

Распоред наставака -у(в)а

Средњоибарска зона: *рѣкѣвѣ, нѣјувѣ; Студеница: збој нѣјуа Бр Н, од рѣкуа Бр Н.*

*Pluralia tantum*Наставак -и

Северна Метохија: *код очѣ Г, из ушѣи Љ.*

Распоред наставака -ију/и(ј)у

Северна Метохија: *од очѣју ДД, до ушѣју БП Др; Средњоибарска зона: ѣчију Сч ИС Ср ББ Ћк Кп; Трстеник: очѣиу ми, из ушѣиу му излѣзи; Млава: од очѣју Во, црвенѣло иза ушѣју Па.*

¹² Ради се о усамљеном морфолошком лику, будући да ексцерпирана грађа показује да су некадашње именице старе -р основе пришле именицама -а основа (> мајка, ћерка).

Закључак

У раду је дат синтетички осврт на инвентар и распоред генитивних множинских форми у косовско-ресавском дијалекту, или прецизније: обједињени лингвогеографски увид на основу монографских студија и појединачних мањих или већих дијалектолошких прилога о косовско-ресавском дијалекту. Синтеза би пак подразумевала још потпунију и самерљивију (упоредиву) документацију и продубљенију претходну анализу. Приложене карте дају некад одговоре, некад наговештаје и, наравно, неретко постављају нова питања до којих ћемо доћи накнадним теренским истраживањима и продубљенијим анализама.

Мапе су показале: 1) Генитив с нултом наставачком морфемом на терену косовско-ресавског дијалекта има извесно врло ограничен ареал и, што је посебно важно, и тамо где је потврђена, уз врло спорадична одступања, везана је за лексеме којима се изражава мера у склопу одређених синтаксичких конструкција (в. Карту 1); 2) Код именица женског рода на *-а* с основом на сугласник или сугласничком групом доминира наставак *-а* на читавом терену, док се наставак *-и* везује за именице с творбеним формантима *-ба* и *-ња* (в. Карту 7); 3) На овом пространом терену добро се показује очуваност архаизама *ѝениѝив ≤ локаѝив* форме; 4) У појединим ареалима регистровани су контаминирани наставачки ликови (в. Карту 5); 5) Североисточније области, тачније контактна подручја захваћена су продором балканистичких особености.

Од преко четиристо пунктова обухваћених дијалектолошким истраживањима, описаним у монографским и појединачним студијама о косовско-ресавском дијалекту, облици генитивних форми различитих парадигматских типова забележени су у близу двеста насеља, при чему је врло често у материјалу истраживача изостајао потпунији увид у инвентар појединих именичких типова и њихових наставака – за овако постављен истраживачки задатак нама је важна пре свега репартиција конкретних наставачких морфема према лингвистички релевантним, односно репрезентативним парадигматским типовима (историјски и дијалекатски гледано), понекад чак везано и за одређену лексему. Тек поступком мапирања уочени су „недостаји“, па је тако за ову прилику, на пример, изостао картографски приказ парадигматског типа *око* (→ *очи/очију*), будући да је на ширем косовско-ресавском терену остала белина. С тим у вези, може се констатовати да би картографисање ове, па и других важнијих структуралних појединости требало да усмери даља дијалектолошка истраживања у правцу допуњавања и провере материјала на терену, као и допунских објашњења.

Литература

- Барјактаревић, Д. (1967). Бихорски говор. Морфолошке и синтаксичке особине. *Зборник Филолошкој факултету у Приштини*, IV, 1–39.
- Божовић, М. (1997). Рефлекс јага у говору Ибарског Колашина. У: М. Пантић (ур.), *О српским народним говорима. Дани духовној преображења IV* (125–131). Деспотовац: Народна библиотека „Ресава школа“.
- Бошњаковић, Ж. (2009). Из морфосинтаксе говора села Батовца (код Пожаревца). *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, LI/2, 37–56.
- Бошњаковић, Ж. и Радовановић, Д. (2011). Синтетички поглед на творбу аориста и ареал наставака у штокавском наречју. *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, LIV/1, 181–205.
- Бошњаковић, Ж. (2012). Морфолошке особине говора источне Шумадије. *Српски дијалектолошки зборник*, LIX, 1–381.
- Вуковић, Ј. (1938/39). Говор Пиве и Дробњака. *Јужнословенски филолој*, XVII, 1–113.
- Драгичевић, М. (1986). Говор личких ијекаваца. *Српски дијалектолошки зборник*, XXXII, 7–241.
- Ђукановић, П. (1983). Говор села Горње Цепарде (код Зворника). *Српски дијалектолошки зборник*, XXIX, 191–294.
- Марковић, С. (2012). Границе ијекавских говора у западној Србији. *Српски дијалектолошки зборник*, LIX, 383–484.
- Николић, В. (2001). Моравички и горњостуденички говори. *Српски језик: студије српске и словенске*, IV (3).
- Остојић, Б. (2000). Репартација и конкуренција наставака генитива множине именица женског рода са сугласничком скупином на крају основе. *Наш језик*, XXXIII (3–4), 204–210.
- Петровић, Д. (1973). *О говору Змијања*. Нови Сад: Матица српска.
- Петровић-Савић, М. (2010). Исказивање посесивности у Рађевини конструкцијом предлог у+генитив личне заменице. *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, LIII (2), 123–131.
- Радовановић, Д. (2006). Наставак -и у генитиву множине именица у шумадијско-војвођанском дијалекту. *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, XLX (2), 289–304.
- Радовановић, Д. (2014). Говор Ваљевске Подгорине. *Српски дијалектолошки зборник*, LXI, 13–336.
- Радовановић, Д. (2017). О једном типу исказивања посесивности у Ваљевској Подгорини. *Српски језик*, XXII, 391–398.
- Радовановић, Д. (2018). О предлошко-падежној конструкцији у+генитив у Ваљевској Подгорини. *Јужнословенски филолој*, LXXIV (1–2), 121–136.
- Реметић, С. (1984–1985). Генитив множине именица у говорима Централне Шумадије. *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, XXVII–XXVIII, 655–663.
- Реметић, С. (2008). О посесивној конструкцији у+генитив личне заменице на источнобосанском терену. *Јужнословенски филолој*, LXIV, 391–400.

- Симић, З. (2013). Заменички генитив с предлогом у као формализатор посесивности у романијским говорима Старог Влаха. *Годишњак за српски језик*, XXVI, 481–495.
- Симић, З. (2019). Употреба слободног генитива у говору Банатске Клисуре. *Исходништа*, 5, 425–439.
- Станић, М. (1974). Ускочки говор I. *Српски дијалектолошки зборник*, XX, 5–259.
- Тешић, М. (1977). Говор Љештанског. *Српски дијалектолошки зборник*, XXII, 159–328.

Извори

- Барјактаревић, Д. (1964/65). Средњоибарска говорна зона. *Зборник Филозофског факултета у Приштини*, II, 57–113.
- Барјактаревић, Д. (1979). *Говор Срба у Метохији*. Приштина: Јединство.
- Божовић, М. (2008). *Говори Средњега Ибра*. Друго проширено издање. Приштина/Лепосавић: Институт за проучавање српске културе на Косову и Метохији.
- Бошњаковић, Ж. (2009). Из морфосинтаксе говора села Батовца (код Пожаревца). *Зборник Майице српске за филологију и лингвистику*, LP (2), 37–56.
- Букумирић, М. (2003). Говори северне Метохије. *Српски дијалектолошки зборник*, L, 1–356.
- Вукићевић, М. (1993). Говор Срба у Малом Косову. *Зборник Филолошког факултета у Приштини*, III, 32–51.
- Вукићевић, М. (1993). О говору околине Куршумлије. У: *Опеге из дијалектолошких истраживања* (7–41). Приштина: Филолошки факултет.
- Вукићевић, М. (1995). *Говори крајувачке Лейенице*. Приштина: Универзитет у Приштини.
- Драгин, Г. (2020). *Морфолошке особине говора у сливу Сјуденице*. [Електронски извор]. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Ивић, П. (2018). О косовско-ресавском говору Чобанца близу Сентандреје. У: С. Реметић (прир.), *Павле Ивић, Целукојна дела X/2***. Расправе, сјудије, чланци*, 2. *О дијалектологији* (128–144). Сремски Карловци – Нови Сад: ИК Зорана Стојановића.
- Јовић, Д. (1968). Трстенички говор. *Српски дијалектолошки зборник*, XVII, 1–240.
- Милорадовић, С. (2003). *Употреба јадежних облика у говору Параћинског Поморавља. Балканистички и етномиграциони аспекти*. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Милорадовић, С. (2007). И ракију пијем сас медом: Дијалекатска скица Белобрешке (Румунија). У: М. Радан и М. Андреи (ур.), *Probleme de filologie slavă XV* (573–580). Темишвар: Западни Универзитет у Темишвару.
- Милошевић, Ј. (2014). *Говор средњега јока Млаве* (одбрањена докторска дисертација). Филолошки факултет, Београд.
- Пецо, А. и Милановић, Б. (1968). Ресавски говор. *Српски дијалектолошки зборник*, XVII, 241–366.

- Радић, П. (2010). *Койаонички јовор. Етногеографски и културолошки ирисијуи*. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Ракић-Милојковић, С. (1990). Основе морфолошког система говора Доње Мутнице. *Српски дијалектолошки зборник*, XXXVI, 75–117.
- Радовановић, Д. (2019). Из морфолошке проблематике говора Старе Молдаве у Банатској клисури. Извештај са терена. *Зборник радова Филозофској факултета у Приштини*, XLIX (4), 185–195.
- Симић, Р. (1972). Левачки говор. *Српски дијалектолошки зборник*, XIX, 1–618.
- Ресо, А. (1972). Govor đerdapske zone. *Зборник за филологију и лингвистику*, XV (1), 177–210.

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА ПУНКТОВА Косовско-ресавски дијалекат

Северна Метохија

- 1 Б – Бања (Србица)
2 Би – Бича (Клина)
3 Бл – Белица (Исток)
4 БП – Бело Поље (Пећ)
5 Бр – Берково (Клина)
6 Бд – Будисавци (Клина)
7 Г – Гораждевац (Пећ)
8 Гр – Гребник (Клина)
9 Д – Драгољевац (Исток)
10 ДД – Добри До (Пећ)
11 Дол – Долац (Клина)
12 Дњ – Дугоњеве (Клина)
13 Др – Дреновац (Клина)
14 Дс – Дрсник (Клина)
15 Дш – Душевић (Клина)
16 Ж – Жакова (Исток)
17 Ки – Кијево (Клина)
18 Кл – Клина
19 К – Кош (Исток)
20 Кг – Ковраге (Исток)
21 Л – Лоћане (Дечане)
22 Љ – Љубенић (Пећ)
23 Ље – Љевоша (Пећ)
24 Љу – Љубожда (Исток)
25 Н – Накло (Пећ)
26 Пећ – Пећ
27 П – Пољане (Исток)

- 28 Пр – Прекале (Исток)
29 С – Синаје (Исток)
30 Св – Сврке (Пећ)
31 Си – Сига (Пећ)
32 СЛ – Суви Лукавац (Исток)
33 Т – Тучеп (Исток)

Средњи Ибар

- 34 ББ – Бело Брдо (Лепосавић)
35 Бс – Бистрица (Лепосавић)
36 Бч – Борчане (Лепосавић)
37 ВР – Велико Рударе (Звечан)
38 ГЈ – Горње Јариње (Лепосавић)
39 Гр – Грабовац (Звечан)
40 Гч – Граничане (Лепосавић)
41 Гв – Гувниште (Лепосавић)
42 ДЈ – Доње Јариње (Лепосавић)
43 Зм – Земаница (Лепосавић)
44 ИС – Ибарска Слатина (Лепосавић)
45 Ис – Исево (Лепосавић)
46 Јл – Јелакце (Лепосавић)
47 Кп – Копориће (Лепосавић)
48 Лз – Лозно (Лепосавић)
49 Мк – Миоковиће (Лепосавић)
50 Мш – Мошнице (Лепосавић)
51 Сч – Сочаница (Лепосавић)
52 Ср – Србовац (Звечан)
53 Ћк – Ћирковиће (Лепосавић)

**Средњоибарска зона
(Барјактаревић)**

- 54 Бор – Боровци
- 55 ЈБ – Јошаничка Бања (Рашка)
- 56 НС – Ново Село (Рашка)
- 57 Р – Рудница (Рашка)
- 58 Ч – Чајетина (Рашка)

Копаоник

- 59 Бр – Брзеће (Брус)
- 60 ДР – Доња Репа (Подујево)
- 61 К – Ковачи (Рашка)
- 62 М – Мрче (Куршумлија)
- 63 Кн – Кнежево (Брус)
- 64 КР – Крива Река (Брус)
- 65 Ли – Лисине (Рашка)
- 66 Ш – Шипачина (Рашка)
- 197 П – Пачарађа (Куршумлија)

**Куршумлијска област
(Вукићевић)**

- 67 В – Висока (Куршумлија)
- 68 Д – Дединац (Куршумлија)
- 69 Даб – Дабиновац (Куршумлија)
- 70 ДД – Добри До (Куршумлија)
- 71 Кас – Кастрат (Куршумлија)
- 72 Мерћ – Мерћез (Куршумлија)
- 73 Мир – Мирница (Куршумлија)
- 74 С – Селиште (Куршумлија)

Трстеник

- 75 В – Велуће (Трстеник)
- 76 ВД – Велика Дренова (Трстеник)
- 77 Миј – Мијајловац (Трстеник)
- 78 Мед – Медвеђа (Трстеник)
- 79 Т – Тоболоц (Трстеник)

Студеница

- 80 Бр – Брезова (Краљево)
- 81 Ђ – Ђаково (Краљево)
- 82 З – Засад (Краљево)
- 83 Ка – Камењани (Краљево)
- 84 Км – Каменска (Краљево)
- 85 Ко – Косурићи (Краљево)
- 86 Н – Никољача (Краљево)

87 Пж – Палеж (Краљево)

88 Пћ – Прћане (Краљево)

89 С – Саово (Краљево)

Крагујевачка Лепеница

- 90 Бо – Ботуње (Крагујевац)
- 91 Бр – Брзан (Баточина)
- 92 Б – Баточина (Баточина)
- 93 ГС – Горња Сабанта (Крагујевац)
- 94 Д – Десиминовац (Крагујевац)
- 95 ДС – Доња Сабанта (Крагујевац)
- 96 Ж – Жировница (Баточина)
- 97 Ки – Кијево (Баточина)
- 98 Л – Лапово (Лапово)
- 99 М – Маршић (Крагујевац)
- 100 Ми – Милатовац (Баточина)
- 101 Н – Никшић (Баточина)
- 102 Пр – Прњавор (Баточина)
- 103 Ре – Ресник (Крагујевац)
- 104 Т – Трешњевак (Крагујевац)
- 105 Це – Церовац (Крагујевац)
- 106 Ц – Цветојевац (Крагујевац)
- 107 ЦК – Црни Као (Баточина)
- 108 Ч – Чумић (Крагујевац)

Параћинско Поморавље

- 109 Бош – Бошњане (Параћин)
- 110 Буљ – Буљане (Параћин)
- 111 Бус – Бусиловац (Параћин)
- 112 Дав – Давидовац (Параћин)
- 113 ДВ – Доње Видово (Параћин)
- 114 ДМ – Доња Мутница (Параћин)
- 115 Мир – Мириловац (Параћин)
- 116 Плн – Плана (Параћин)
- 117 Пот – Поточац (Параћин)
- 118 Раш – Рашевица (Параћин)
- 119 Стуб – Стубица (Параћин)
- 120 Чеп – Чепуре (Параћин)

Левач

- 121 Ба – Бачина (Варварин)
- 122 Бе – Беочиће (Рековац)
- 123 Бог – Богалинце (Рековац)

- 124 Вук – Вукмановац (Рековац)
 125 Добр – Доброселица (Рековац)
 126 Др – Драгово (Рековац)
 127 Дубр – Дубрава (Кнић)
 128 Дул – Дулене (Крагујевац)
 129 Жуп – Жупањевац (Рековац)
 130 Кав – Кавадор (Рековац)
 131 Кал – Калудра (Рековац)
 132 Ком – Комаране (Рековац)
 133 Круш – Крушевица (Рековац)
 134 Леп – Леповиће (Рековац)
 135 Лом – Ломница (Рековац)
 136 Мал – Малешево (Рековац)
 137 Мотр – Мотриће (Рековац)
 138 Над – Надрље (Рековац)
 139 Оп – Опариће (Рековац)
 140 Прев – Превеш (Рековац)
 141 Прњ – Прњавор (Рековац)
 142 Рат – Ратковиће (Рековац)
 143 Реб – Ребеновац (Рековац)
 144 Сек – Секурич (Рековац)
 145 Сиб – Сибница (Рековац)
 146 Теч – Течиће (Рековац)
 147 Ур – Урсуле (Рековац)
 148 Ци – Цикоте (Рековац)

Регија Млаве

- 149 Бо – Бошњак
 150 Бу – Буровац
 151 Ве – Везичево
 152 Во – Вошановац
 153 ВЛ – Велико Лаоле
 154 ВП – Велики Поповац
 155 Д – Добрње
 156 З – Забрђе
 157 Ка – Каменово
 158 Кн – Кнежица
 159 Кр – Крвије
 160 Л – Лопушник
 161 МЛ – Мало Лаоле
 162 О – Орешковица
 163 Па – Панково
 164 Та – Табановац

- 165 Тр – Трновче
 166 Ћ – Ћовдин
 167 Ш – Шетоње

Пожаревац

- 168 Батовац

Ђердап

- 169 Г – Голубиње
 170 Д – Добра
 171 С – Сип
 172 Т – Текија

Ресава

- 173 Бр – Бресје (Свилајнац)
 174 В – Врлане (Свилајнац)
 175 Вј – Војска (Свилајнац)
 176 Гл – Гложане (Свилајнац)
 177 Гр – Грабовац (Свилајнац)
 178 Д – Деспотовац (Деспотовац)
 179 Ђ – Ђуринац (Свилајнац)
 180 Ж – Жидиље (Деспотовац)
 181 Кш – Кушиљево (Свилајнац)
 182 Л – Луковица (Свилајнац)
 183 М – Медвеђа (Деспотовац)
 184 Ми – Милива (Деспотовац)
 185 Пл – Плажане (Деспотовац)
 186 С – Свилајнац (Свилајнац)
 187 Се – Седларе (Свилајнац)
 188 Стр – Стрмостен (Деспотовац)
 189 Ц – Црквенац (Свилајнац)

Румунија

- 190 Белобрешка
 191 Стара Молдава

Мађарска

- 192 Чобанац

Мало Косово (околина Подујева)

- 193 ГЛ – Горња Лапаштица
 194 Л – Ливадица
 606 Р – Репа
 196 Б – Батлава

Dragana I. RADOVANOVIĆ

Institute for the Serbian Language of SASA, Belgrade
University of Priština in Kosovska Mitrovica
Faculty of Philosophy
Department of Serbian Language and Literature

Jovana S. NIKOLIĆ

Institute of Serbian Culture, Priština – Leposavić

Distribution of Genitive Plural Suffixes in Kosovo-Resava Dialect (Cartographic Representation)

Summary

The paper analyses the materials recorded in the regions of the Kosovo-Resava dialect and then used in the relevant monographic studies and dialect related publications with the aim of presenting the inventory and distribution of genitive plural forms. The areal data display contains the plural genitive forms of nouns of all three genders used in the regions where the three sub-dialects of the Kosovo-Resava area are spoken. The map also displays the use of archaic forms in some Kosovo-Resava regions (genitive \leq locative forms), as well as the influences that other, non-Slavic Balkan languages have on the inflectional system, particularly in the border areas, that is, in the contact zones.

Keywords: linguistic geography; dialectology; genitive plural forms; declension; nouns; Kosovo-Resava sub-dialects.

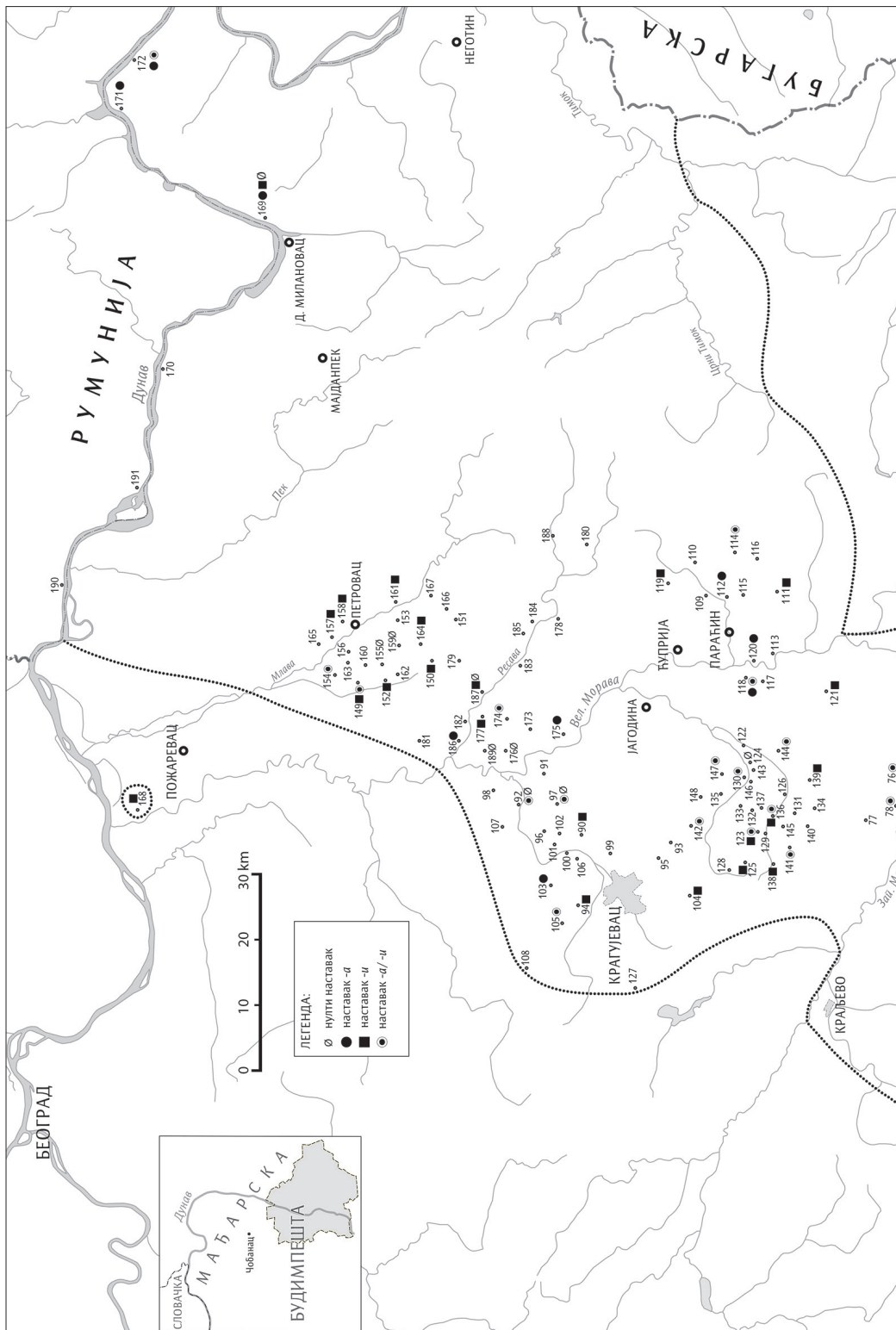

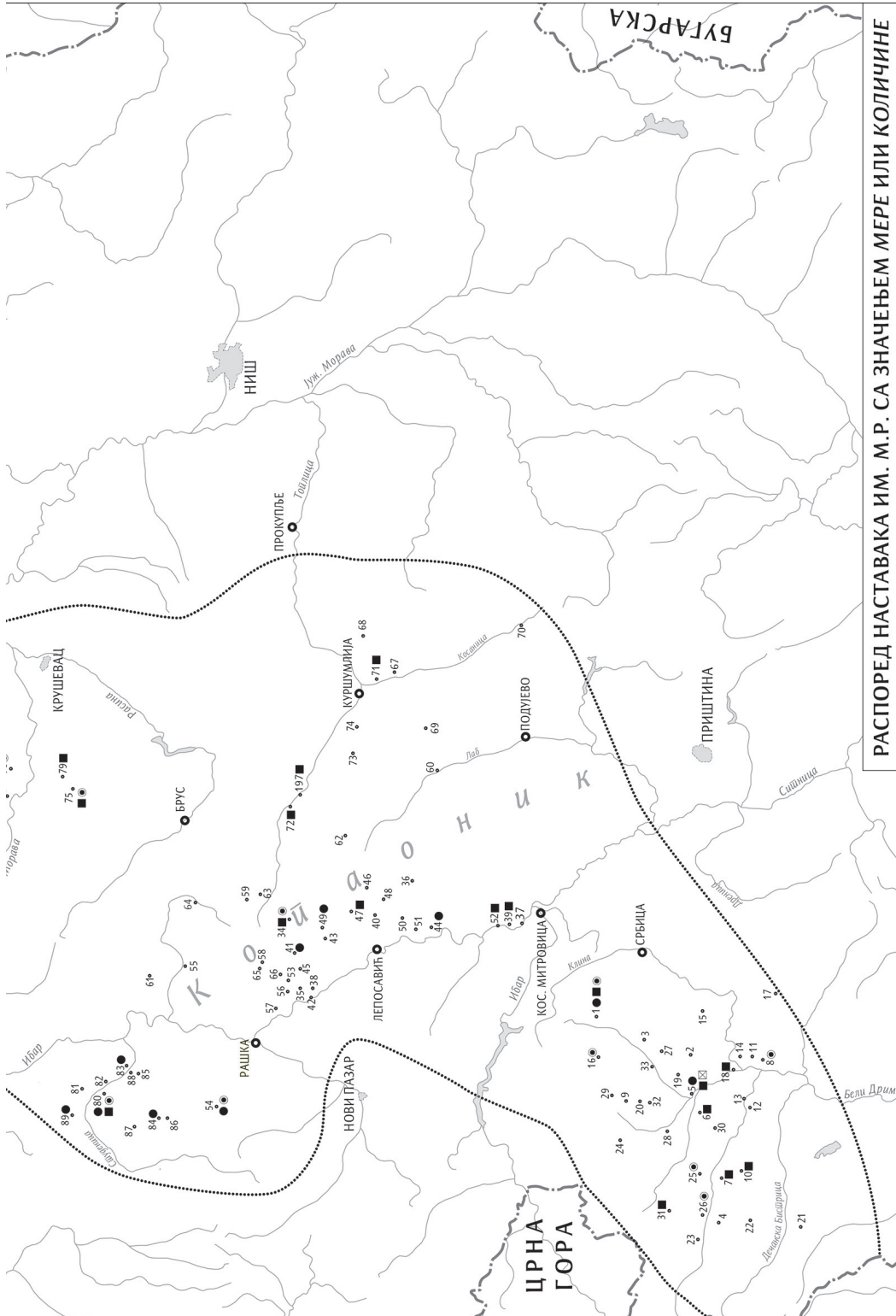
Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

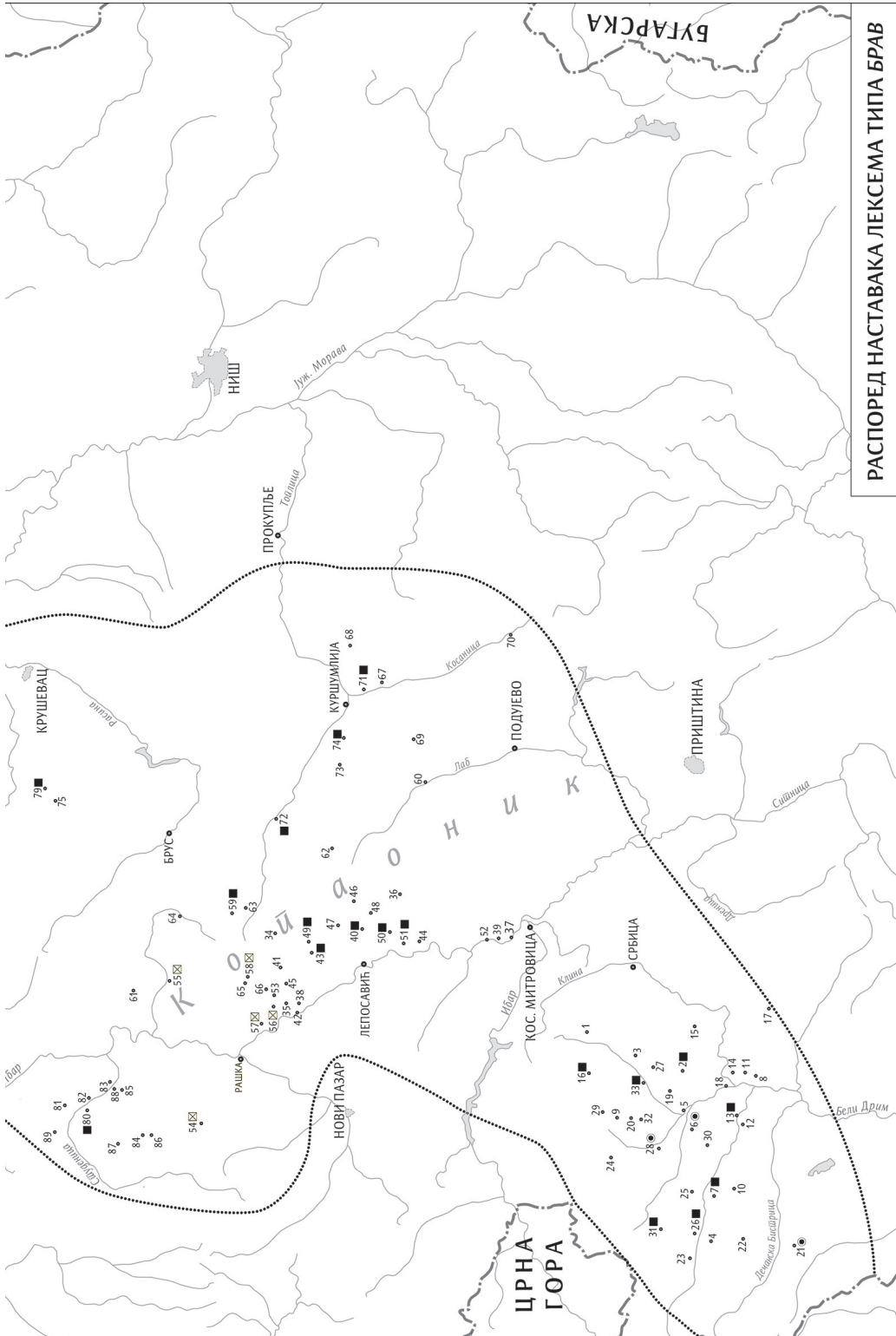
Распоред наставака јенијива множине у косовско-ресавском дијалекту

Карта 1.

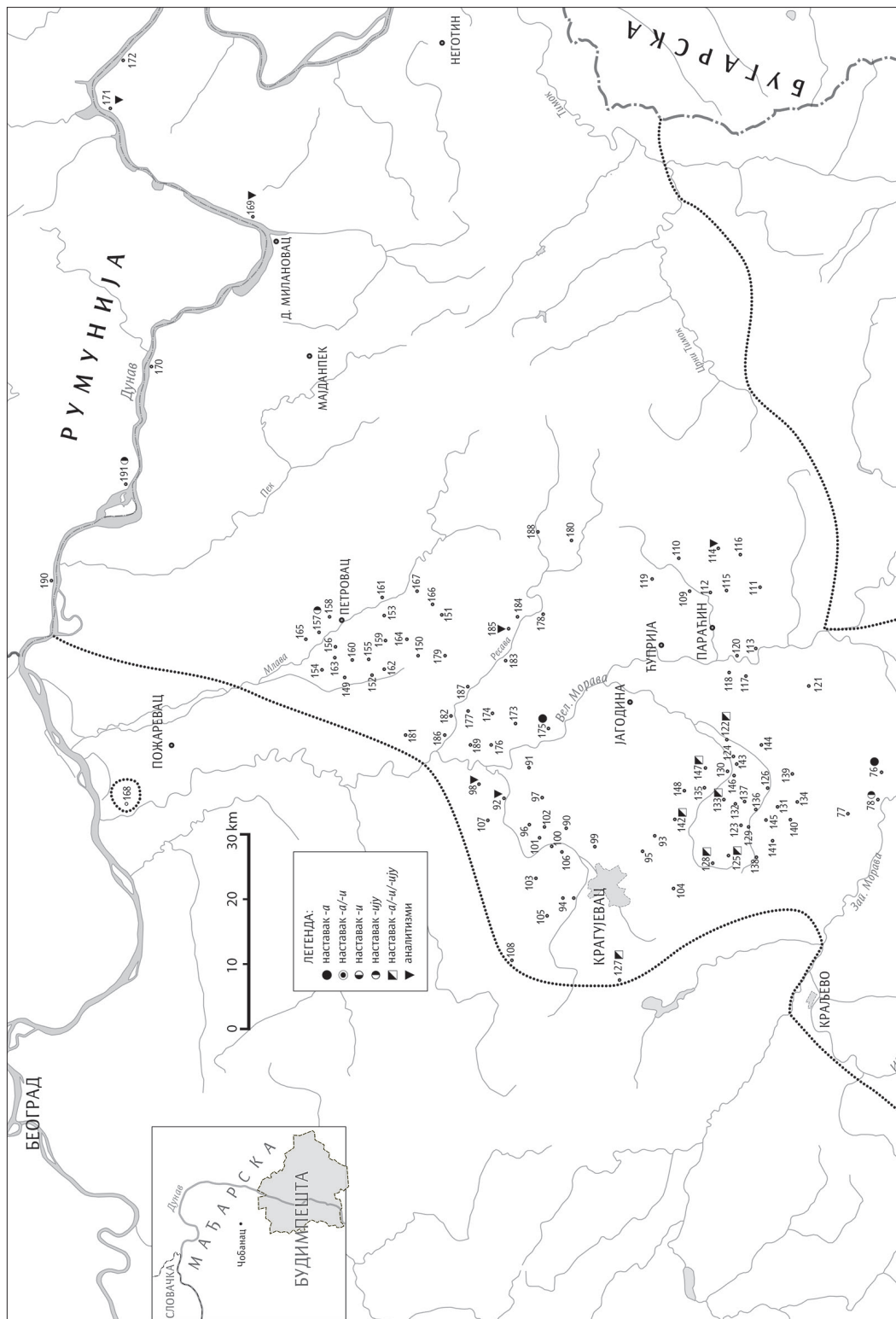

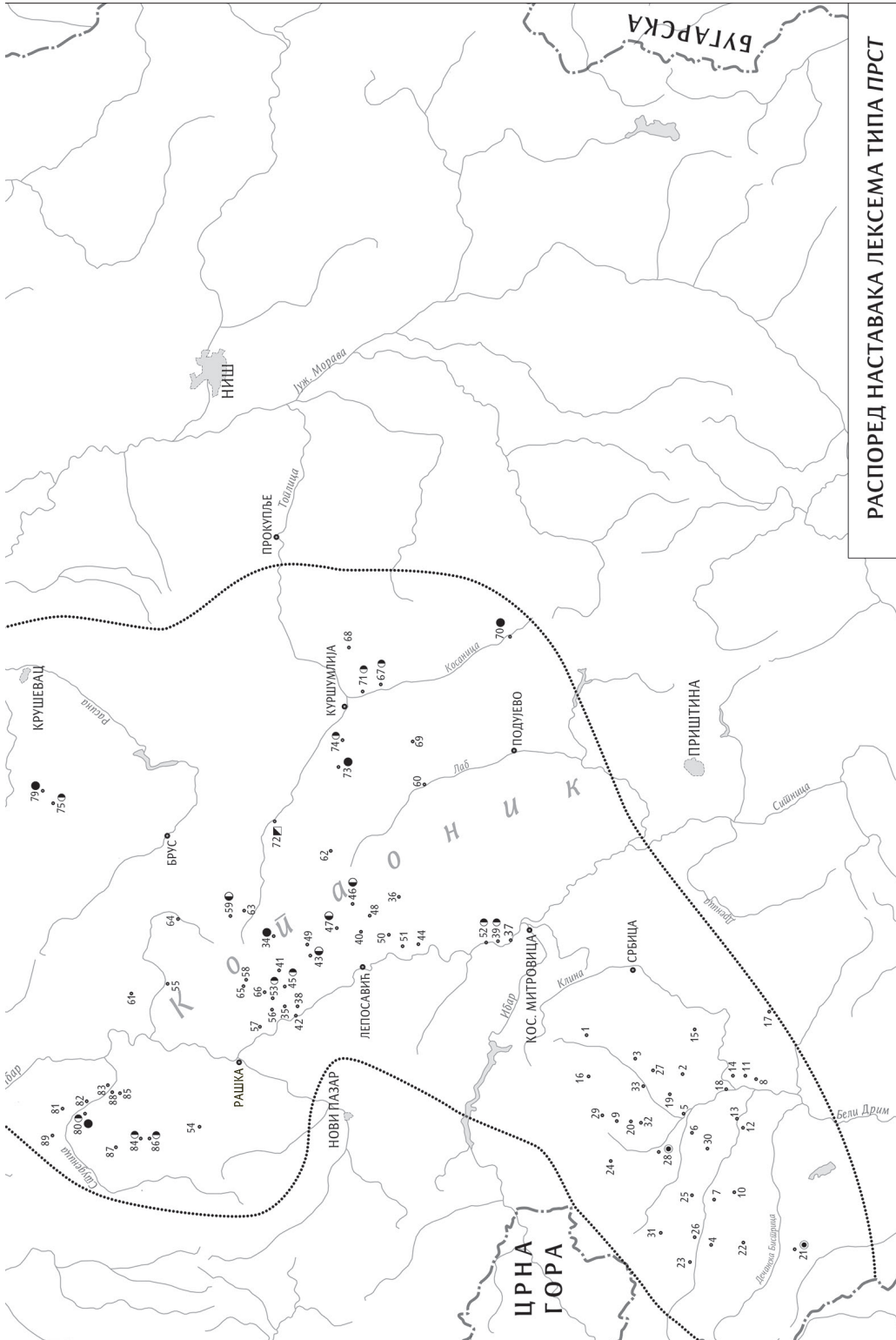
РАСПОРЕД НАСТАВАКА ИМ. М.Р. СА ЗНАЧЕЊЕМ МЕРЕ ИЛИ КОЛИЧИНЕ

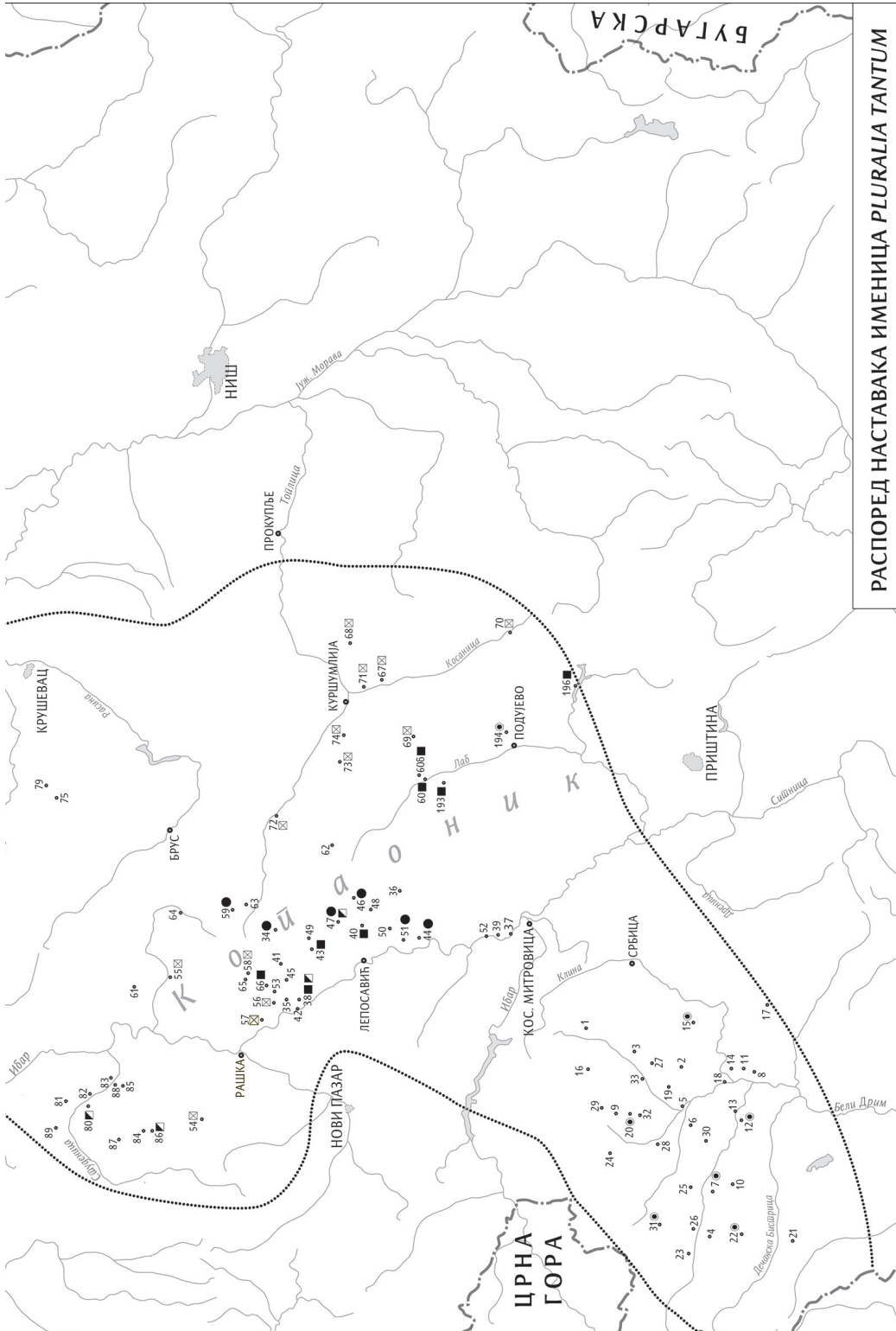

Распоред наставака јенијива множине у косовско-ресавском дијалекту

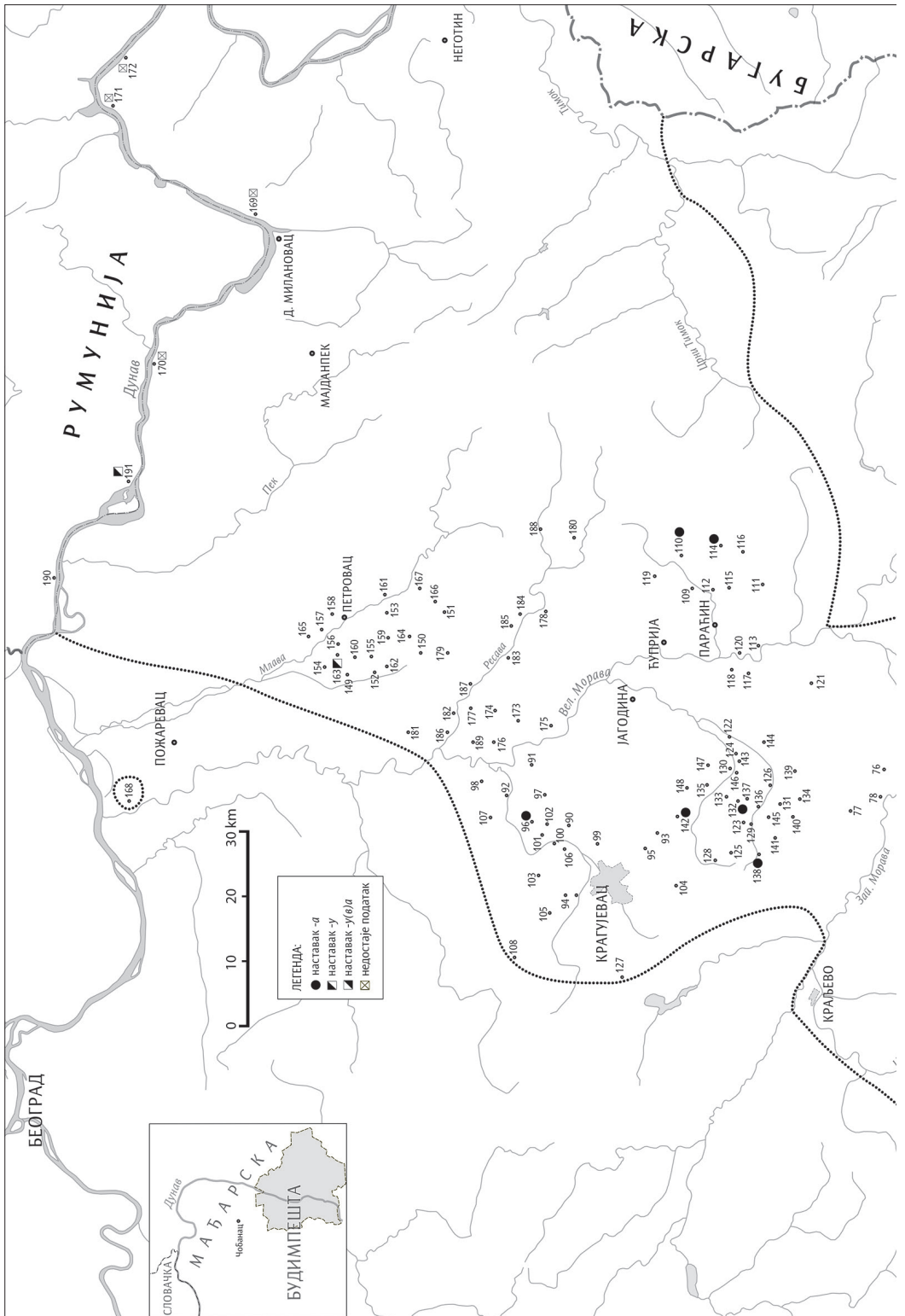
Карта 3.

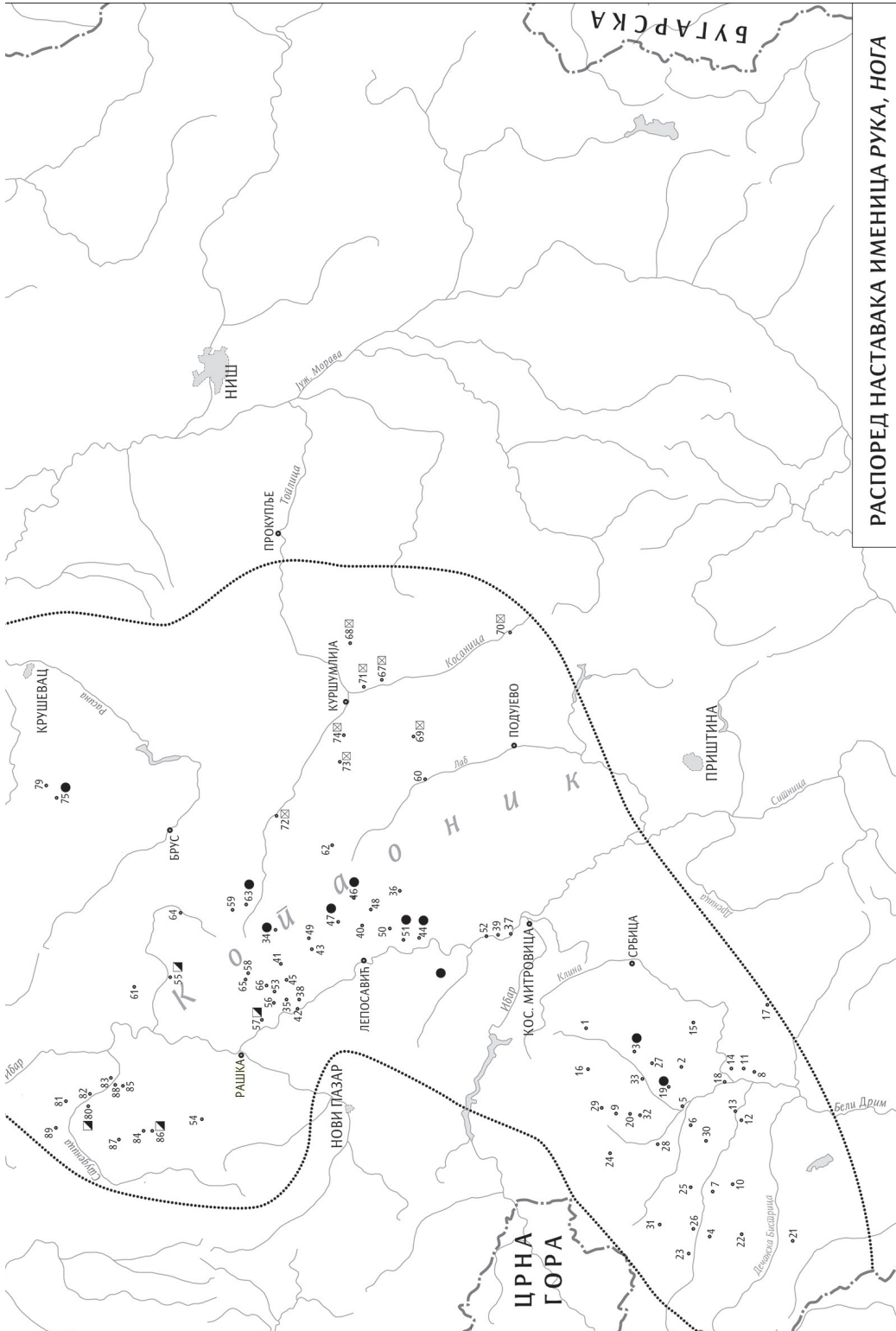

Карта 5.

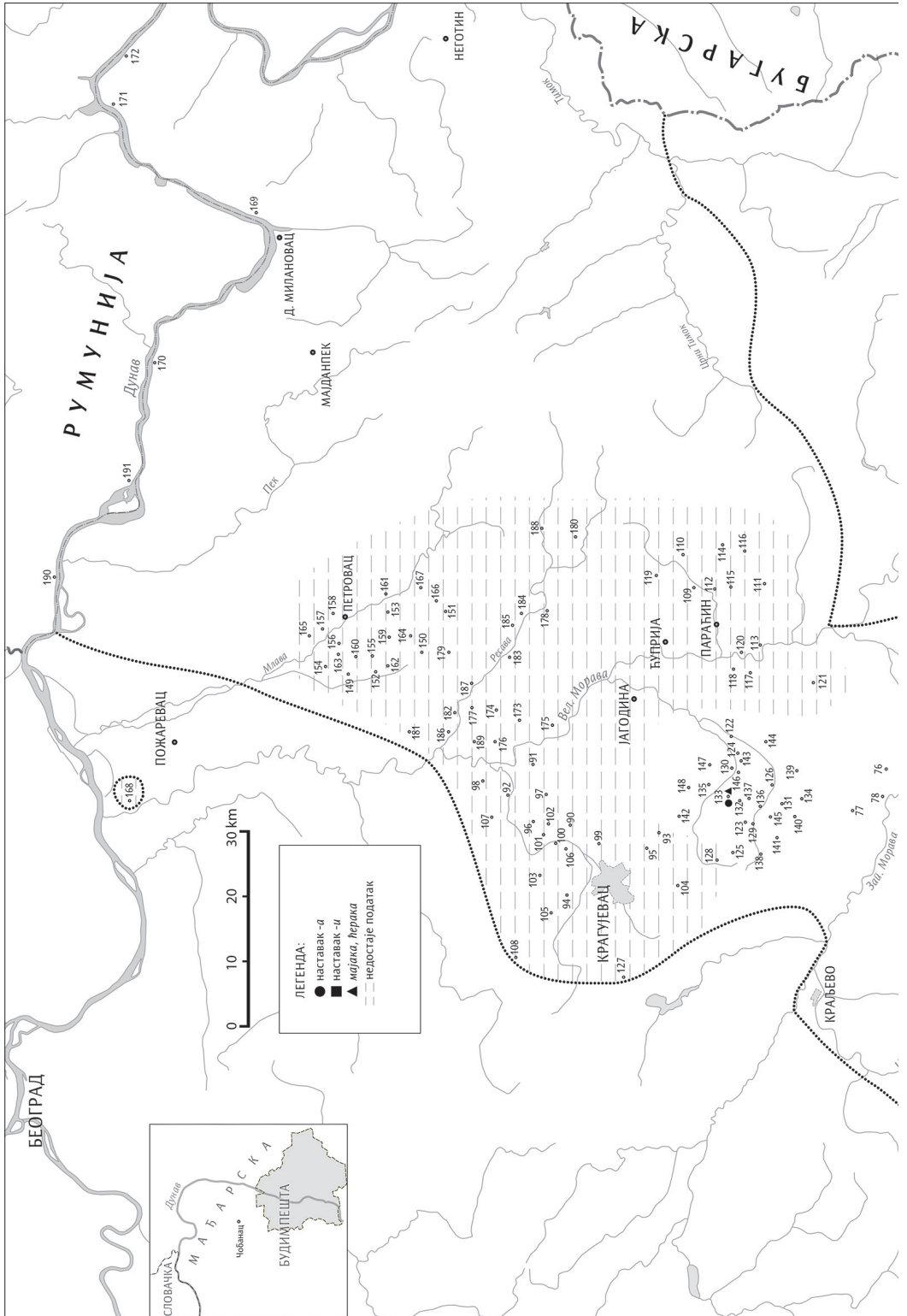

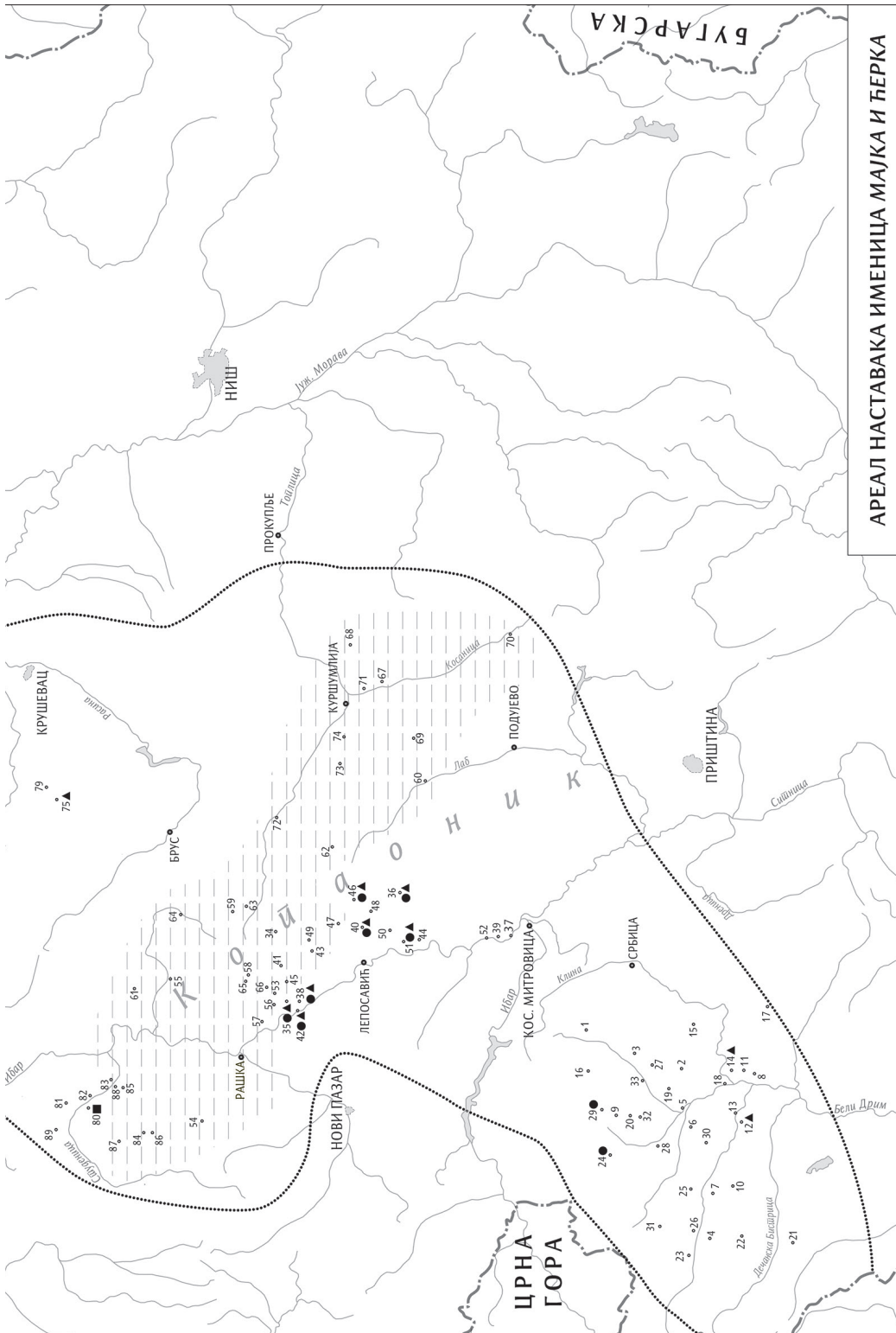

РАСПОРЕД НАСТАВАКА ИМЕНИЦА РУКА, НОГА

Распоред наставака јенијива множине у косовско-ресавском дијалекту

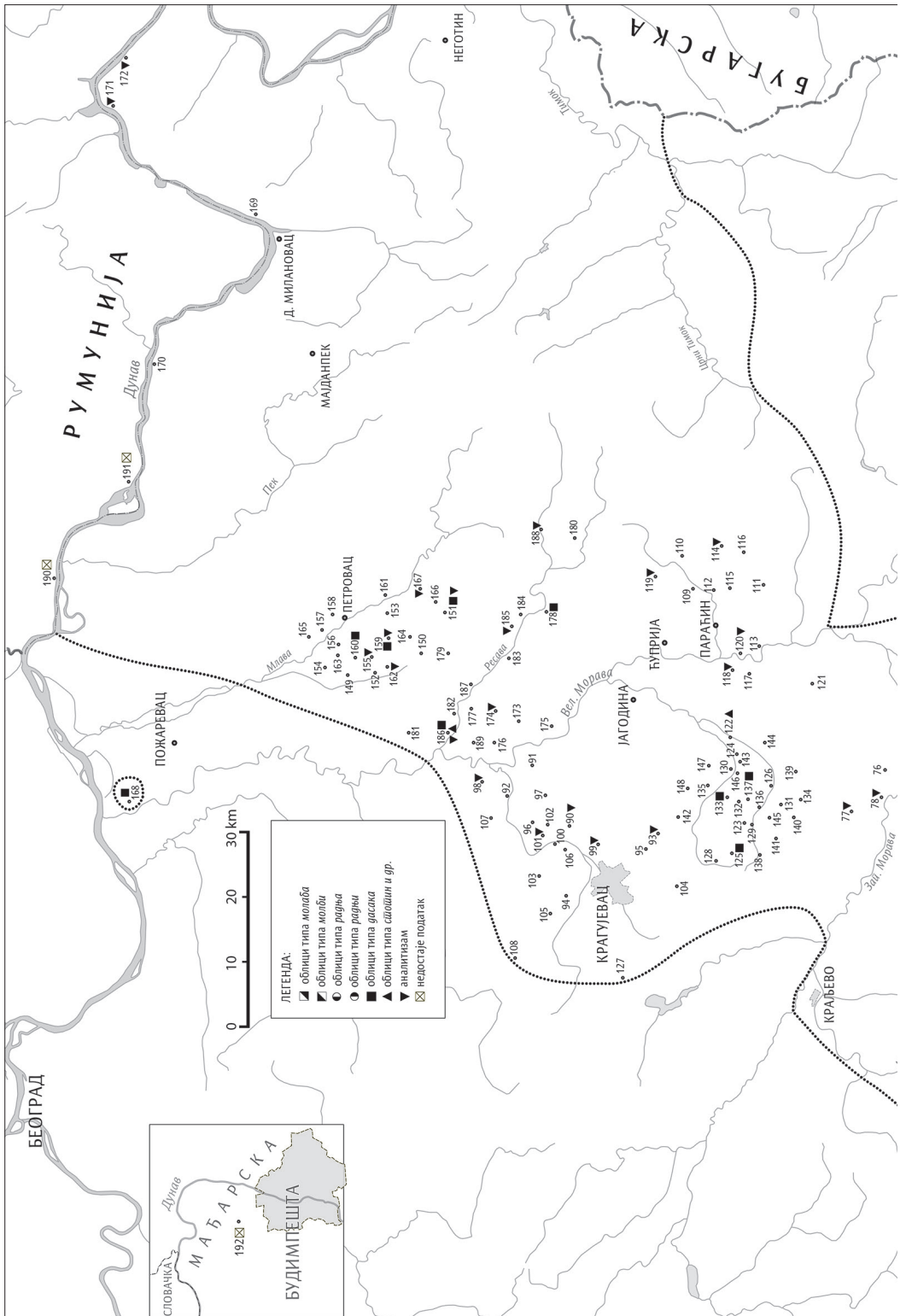
Карта 6.

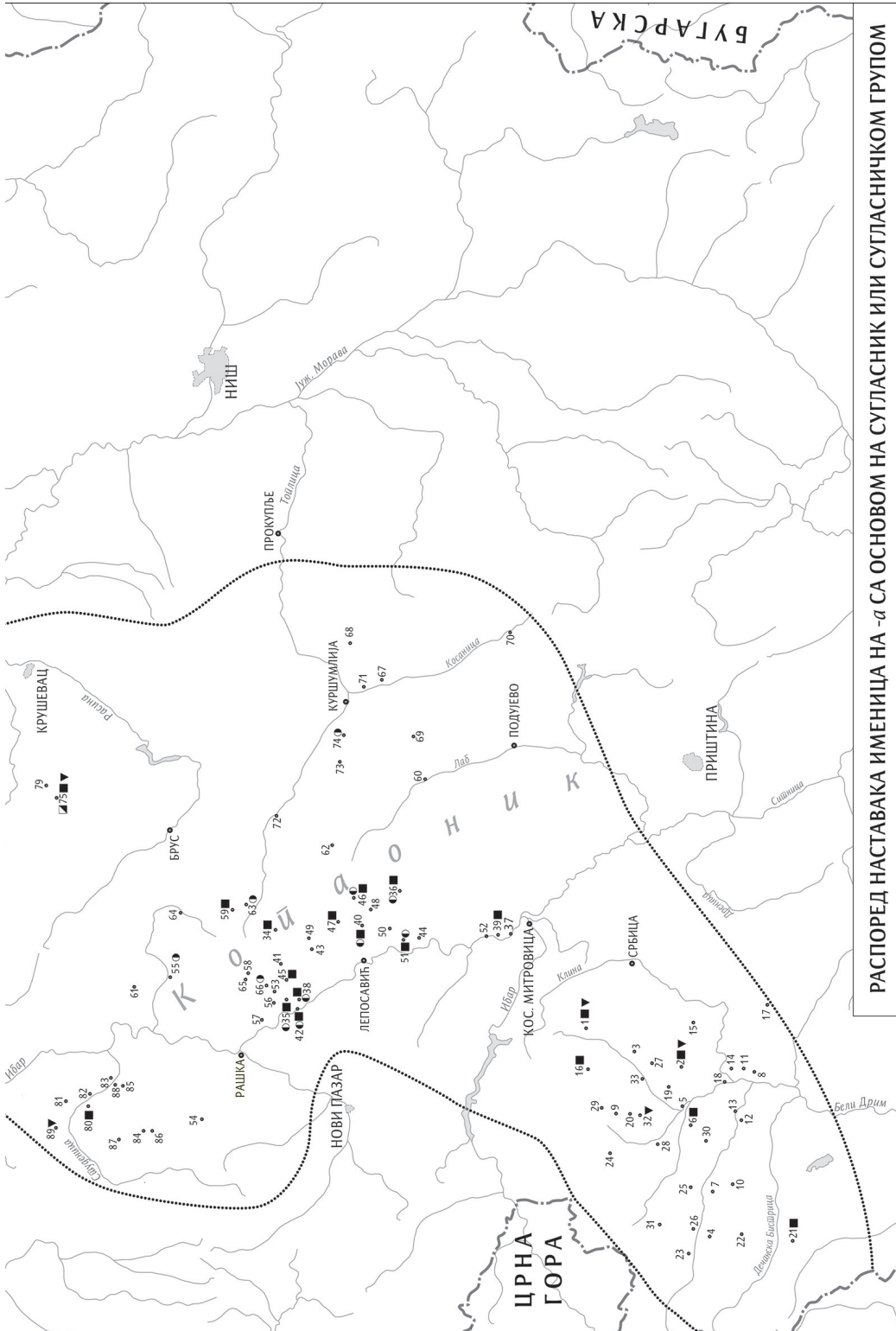

Распоред наставака јенијива множине у косовско-ресавском дијалекту

Карта 7.

РАСПОРЕД НАСТАВАКА ИМЕНИЦА НА -а СА ОСНОВОМ НА СУГЛАСНИК ИЛИ СУГЛАСНИЧКОМ ГРУПОМ